

КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО - ИКОНОМИЧЕСКИ АСПЕКТИ

©ОБСЕРВАТОРИЯ ПО ИКОНОМИКА НА КУЛТУРАТА

Културното наследство и икономическият растеж

Културното наследство стимулира пряко и косвено икономическия растеж и все повече се приема като сериозен актив за икономическо развитие. Съвсем естествено съвременният икономически анализ отразява тази дългосрочна тенденция и свързва социално-икономическите аспекти на културното наследство с понятието **“културен капитал”** - капитал, който притежава, както икономическа, така и културна стойност, но все по-често и с понятието „социален капитал”- инвестиране в социални отношения, с очаквана възвращаемост на ниво „пазар”. Архитектурни сгради, културно наследство - движимо и недвижимо, произведения на изкуствата, като картини и скулптури и други артефакти - всички те осигуряват, както материални, така и нематериални ползи, и имат многобройни преки и косвени ефекти за личността и обществото.

Социално-икономическата рамка, в която се заражда българският пазар на културно наследство, се предопределя от сложната икономическа ситуация в България – глобална финансова криза, валутен борд, рестриктивно публично финансиране и свито потребителско търсене. Тази негативна рамка, съпътства възникването на пазарни отношения в културното наследство и предопределя редица характеристики и дефекти, отражение както на особеностите на културните продукти и услуги, така и в резултат на липса на цялостна стратегия за развитие на културния сектор и културното наследство в частност. Това безспорно не стимулира превръщането на

Културното наследство (движимо, недвижимо и нематериално) като фактор за регионално икономическо развитие

Този анализ е лицензиран под Creative Commons лиценз 3.0 Attribution Non-Commercial No Derivatives и всяко разпространение може да става без нарушаване на целостта на текста, само за некомерсиални цели и с изричното посочване на авторите.

Обсерватория по икономиката на културата

През последните две десетилетия културното наследство в световен мащаб бележи нарастващо внимание в този нов аспект - фактор за икономическа стабилност и регионално развитие. **Използването на културата (културното наследство) за целите на регионалното развитие бе отразено и в резолюцията на Европейския парламент от 2 април 2009г. (№ P6_TA-PROV(2009)0214) относно „Ролята на културата в развитието на европейските региони”.**

За практическото приложение на тази резолюция в български контекст обаче, е **необходимо разработването на система за оценка на:**

- бариерите и възможните ограничения за развитие и използване на културното наследство като фактор за регионално развитие (на макро, мезо и микро ниво);
- икономическия потенциал на културното наследство като създател на стойности измерими чрез пазара,
- и съответно добавената стойност генерирана от културното наследство на регионално ниво;

Преди това обаче възникват въпроси, без чиито отговор не може да продължим напред:

- Може ли културното наследство да оцелее на свободния пазар- коя част от него и под каква форма? Какви ще са характеристиките на този пазар и съответно ролята на държавата, общините и бизнеса?
- Какво е оптималното съотношение на централизация/децентрализация при разходване на публични средства за културно наследство?
- Какви програми и допълнителни източници на финансиране, би могла да използва България, за целите на културното наследство, като пълноправен член на Европейския съюз?

Обсерватория по икономиката на културата

- Какви са възможностите на културното наследство за стимулиране на регионалното икономическо развитие - какви публични политики в тази посока са оптимални?

Тези въпроси са не просто основа за дебат, те са база за създаване на цялостна визия за българското културно наследство – **част от дългоочакваната стратегия за развитие на българската култура.**

Централизация/ децентрализация в областта на културното наследство

След 1989г. започват опити за трансформация в културния сектор по посока на либерализация и децентрализация на културните дейности. Една от стъпките е **промяната на функциите, които държавата осъществява спрямо сектора - на практика те еволюират от собственически към регулаторни, но без предварително формиране на пазарна и социо-културна среда, което доведе до дисбаланс на културното потребление и производство.** Днес, опитите за децентрализация от последните години не се приемат за достатъчно ефективни. Една от причините за това можем да търсим в липсата на стратегическо мислене и цялостна визия за процесите на преход в културата, както и в късната поява на национална стратегия за децентрализация. В България ролята на културата като фактор за устойчиво регионално развитие едва през последните години стана част от политическия дневен ред, но все още не е направена следващата крачка - да бъдат определени цели, приоритети и инструменти, т.е. да се създаде цялостна политика. Сърцевина на подобна политика е ясното определяне ролята на държавата, общините, бизнеса и третия сектор, както и възможните форми на регулация и партньорства.

Важна крачка по посока на децентрализация е приетата от Министерски съвет Стратегия за децентрализация и Програма за изпълнение на Стратегията за децентрализация. През 2007г. с промяна на Конституцията на Република България, бяха изпълнени част от насоките на стратегията, чрез увеличаване на собствената приходна част на общините, като се предостави право на общинските съвети сами да

Този анализ е лицензиран под Creative Commons лиценз 3.0 Attribution Non-Commercial No Derivatives и всяко разпространение може да става без нарушаване на целостта на текста, само за некомерсиални цели и с изричното посочване на авторите.

Обсерватория по икономика на културата

определят размера на местните данъци и такси, за покриване на разходите по отношение на местните дейности.

Това е важна стъпка и по отношение на финансовата децентрализация и оптимизиране на финансирането на културното наследство. Голяма част от общинските музеи и галерии са в състояние на оскъдно финансиране, поради недостатъчните заделени от общините бюджети за културни дейности - между 1% - 1,5%. Това е финансиране, което не покрива текущите и капиталните им разходи.

Министерство на културата – опити за децентрализация/централизация в управлението и финансирането на културното наследство

Красноречив пример за централизация на културния сектор в България и в частност Центъра „Музеи, галерии и изобразителни изкуства” е превръщането му през 2006г. в дирекция на централно подчинение. С този акт на недоразбрана децентрализация на функции се сложи край на една добра и успешна практика характерна за редица държави от Европейския съюз.

Центровете по изкуства, бяха създадени през първите години на прехода в България, като опит да се въведе децентрализиран подход при финансиране и управление на изкуствата, т.нар. принцип „на една ръка разстояние” от Министерството на културата. Чрез създаването на Центъра „Музеи, галерии и изобразителни изкуства” беше направена важна крачка по посока на равнопоставеност при финансирането в музейния сектор. Въведе се творческата проектната субсидия, която дава равни права, както на държавните културни организации, така и на частни организации и представители на неправителствения сектор.

По отношение на финансирането на творчески проекти от дирекция „Музеи, галерии и изобразителни изкуства”(МГИИ) към Министерство на културата, се запазва относително един и същи размер на отпусканите суми през последните

Обсерватория по икономика на културата

години. Отсъства защита срещу нарастването на темпа на потребителските цени /инфлационен процент/. За дирекцията „Музеи, галерии и изобразителни изкуства” тази сума е почти константна - 300 000 лв. годишно за периода 2000-2008 г., което съизмерено с натрупването на инфлация за същия период, **намалява проектните субсидии в реално изражение почти наполовина и те достигат до 175 000лв. за 2008г.** /вж. Таблица 1/.

Този анализ е лицензиран под Creative Commons лиценз 3.0 Attribution Non-Commercial No Derivatives и всяко разпространение може да става без нарушаване на целостта на текста, само за некомерсиални цели и с изричното посочване на авторите. 5

Обсерватория по икономича на културата

Таблица 1

Финансиране на творчески проекти от дирекция „Музеи, галерии и изобразителни изкуства”, Министерство на културата, 2000-2009*

Източник: Справка за размера на субсидията за творчески проекти утвърден с Бюджета на Министерство на културата, 2000-2009г., Държавен бюджет, Министерство на финансите, 2000-2009г.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009*
Субсидия за творчески проекти	338 000	163 000	300 000	200 000	300 000	300 000	300 000	300 000	300 000	300 000
Темп на нарастване на потребителските цени /средногодишен %/		7.4	5.8	2.3	6.2	4,7	5,8	8,4	7,8	6.7*
Базисен индекс на инфлация при основа 2000 г.	100	107.4	113.6	116.2	123.4	129.4	136.9	148.4	159.9	170.6
Субсидия за творчески проекти съизмерена с темпа на нарастване на потребителските цени	338 000	152 000	264 000	172 000	243 000	232 000	219 000	202 000	187 000	175 000

*за 2009г. са използвани прогнозни данни

Обсерватория по икономика на културата

*От инфлацията не са защитени и доходите на
Заетите в културното наследство /по данни от бюджетите на
Министерство на културата за периода 2000-2008г./*

- **Заети в музеи и галерии**

Анализ на заетите в музеите и галериите /в бюджета на Министерство на културата/ по **ниво на средна брутна заплата** /вж. таблица 2/ съпоставена с други подсектори от културния сектор, показва една **не особено обнадеждаваща тенденция за периода 2000-2008г.** А именно, заплатите на музейните работници са на практика с най-слаба динамика и остават най-ниските в сравнение средно за сектора, както и съпоставени с другите подсектори. Тази тенденция влияе негативно на професионалното ниво на кадрите, както и на тяхната мотивация.

Съвсем различна е ситуацията на заплащане в двата новорегистрирани частни музея, където средните брутни заплати са далеч над средните за културния сектор и заплащането на музейните работници, в частност.

- **Заети в НИПК**

За разлика от заетите в музеите и галериите, работещите в Националният институт за паметници на културата имат по-оптимистична динамика на заплатите /вж.таблица 2/. Като цяло средната брутна заплата на заетите в НИПК е по-висока от средната за сектор "Култура" и е в горното ниво за разгледания период 2000-2008г.

Обсерватория по икономика на културата

Таблица 2

Средна брутна заплата в лева/по под сектори от бюджета на Министерство на културата/ за периода 2000-2008г.

Година	Общо за сектора	Министерство на културата	Музеи и галерии /от бюджета на МК/	НИПК	Театри	ОФД и опери	Оркестри и ансамбли	Национална филмотека
2000	211	289	177	239	201	190	177	181
2001	218	373	194	312	212	200	197	202
2002	248	426	230	352	225	230	232	230
2003	281	333	257	376	260	258	258	258
2004	313	536	274	416	294	303	310	302
2005	382	583	323	411	370	406	435	335
2006	412	640	367	417	399	437	460	370
2007	431	588	382	572	837	454	459	396
2008	510	659	451	638	969	505	512	446

Източник: бюджета на Министерство на културата/2000-2008г./

Обсерватория по икономика на културата

Приходи и разходи на музеите и галериите

/бюджет на Министерство на културата за периода 2000-2008г./

За периода 2000-2008г. е характерно значително нарастване на собствените приходи на музеите и галериите. През 2000г. нивото на собствени приходи е около 170 хил. лв., като постепенно нараства през следващите три години и достига до нива от почти 900 хил. лв. За периода 2004-2007г. е характерно забавяне на темпа на нарастване на приходите и увеличението на приходите е стъпково с около 50 хил. лв. годишно до достигане на пика за разглеждания период през 2006г. до 1, 2 млн. лв.

Графика1

Източник: бюджет на Министерство на културата/2000-2008г./

През 2007г. е характерно намаление на собствените приходи на музеите и галериите с около 200 хил. лв. до достигане на ниво от около 1 млн.лв. **В абсолютни**

Този анализ е лицензиран под Creative Commons лиценз 3.0 Attribution Non-Commercial No Derivatives и всяко разпространение може да става без нарушаване на целостта на текста, само за некомерсиални цели и с изричното посочване на авторите.

Обсерватория по икономиката на културата

стойности най-голямо увеличение на приходите се наблюдава през 2008г., където увеличението спрямо предходната е два пъти или, около 2 млн.лв. (графика 1)

Динамиката на разходите за разглеждания период е аналогична с тази на приходите. За периода 2000-2008г. се наблюдава увеличение на разходите от около 500 хил. лв. през 2000г. до около 3 млн. в края на периода, през 2008г. На практика увеличението за разглежданият период е почти шест пъти.

Откроява се трайна положителна тенденция при динамиката на съотношението между приходите и разходите. Ако през началото на периода приходите представляват около 20-25% от разходите, то за края на периода е характерно увеличение на съотношението до 50-60%.

Не по-малко интересно е и съотношението собствени приходи спрямо субсидията.

(Графика 2) За първите две години от разглеждания период - 2000 и 2001г., е характерно три пъти по-голям обем на субсидията от държавния бюджет за музеи и галерии/на бюджетна издръжка към Министерство на културата/ спрямо собствените приходи, или около 150 000 лв. приходи спрямо около 550 000 лв. субсидия от държавния бюджет. През останалата част от периода 2002-2008г., на практика се наблюдава обратна тенденция към постепенно/стъпково/ увеличение на собствените приходи спрямо субсидията от държавния бюджет, до достигане на абсолютен пик в 2008г., или субсидията от държавния бюджет представлява около 50% спрямо собствените приходи.

За наблюдавания период можем да заключим, че има дългосрочна тенденция за пазарна адаптация на музеите и галериите в България, а именно намаляване на съотношението на държавната субсидия спрямо собствените приходи.

Графика 2

Източник: бюджет на Министерство на културата/2000-2008г./

Тенденцията се потвърждава и при анализ на **приходите и посетителите на музеите и галериите** - *Графика 3*

Характерна особеност в динамиката на съотношението между посетителите и приходите за разглеждания период е запазването на относително един и същ обем посетители в музеите и галериите в България, но същевременно нарастване на собствените приходи почти четири пъти в края на периода. В структурата на приходите се наблюдава, както увеличаване на цената на билетите, така също и увеличение на приходите от допълнителни дейности и спонсорство.

Графика 3

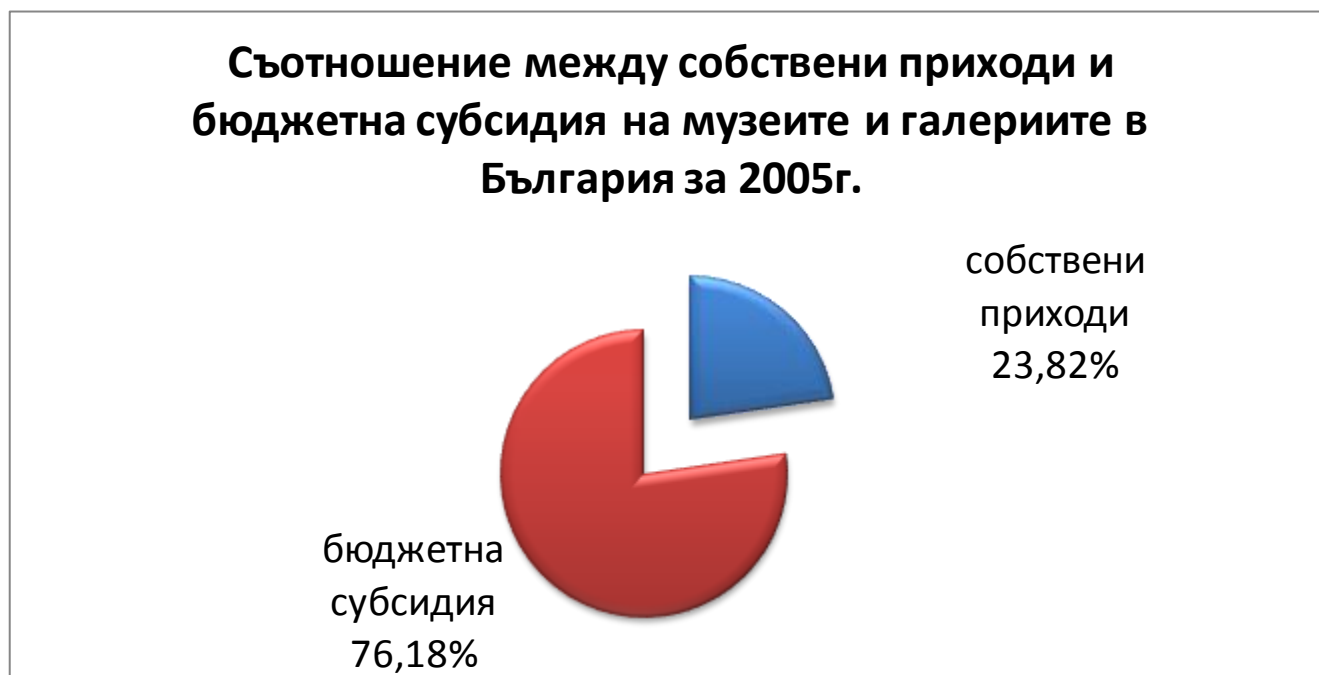
Източник: по данни от НСИ/2000-2007г./

Тенденция към по-голяма пазарна възвращаемост и адаптация показва и съотношението между бюджетната субсидия и собствените приходи на музеите и галериите. За периода 2005-2007г. се наблюдава намаляване на бюджетната субсидия от 76,18% през 2005г. до 74,84% през 2007г., за сметка на увеличаване на собствените приходи от 23,82% през 2005г. до 25,16% през 2007г. – *графики 4 и 5.*

Обсерватория по икономиката на културата

Графика 4

Източник: по данни от НСИ/2005-2007г./

Графика 5

Източник: по данни от НСИ/2005-2007г./

Графика 6

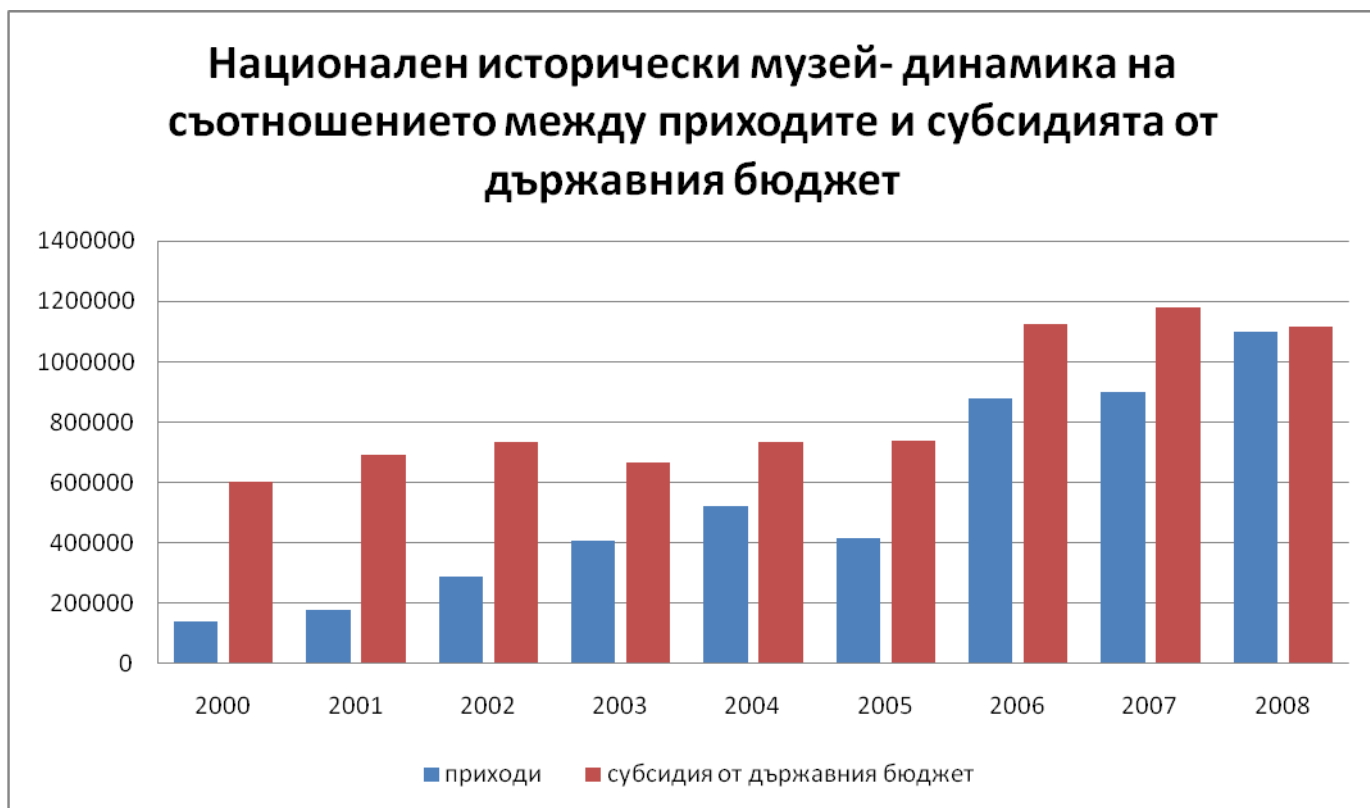
Източник: бюджета на Министерство на културата/2000-2008г./

Показателни примери потвърждаващи горепосочените изводи са Националният исторически музей и Националният музей на българското изобразително изкуство - графики 6 и 7.

Така, например в динамиката на приходите и разходите на Националния исторически музей за периода 2000-2008г. се наблюдава тенденция, характерна и за сектора - увеличение на приходите за съответния период, а също така спрямо разходите в абсолютни числа- графика 6.

Графика 7

Източник: бюджета на Министерство на културата/2000-2008г./

Възможностите за издръжка на Националния исторически музей от пазарни източници могат да бъдат проследени и в графика 7. Собствените приходи на Националния исторически музей нарастват от началото на разглеждания период почти осем пъти. Съотношението на субсидията от държавния бюджет и собствените приходи в края на периода достигат от съотношение 80:20 до параметри 50 на 50%, т.е. половината от средствата за издръжка се осигуряват от собствени приходи.

Разбира се, не трябва да забравяме, че става въпрос за национална културна организация и че дори при тези институции оцеляването им на пазара без държавна подкрепа е невъзможно.

Обсерватория по икономика на културата

Графика 8

Източник: бюджета на Министерство на културата/2000-2008г./

Графика 9

Източник: бюджета на Министерство на културата/2000-2008г.

Този анализ е лицензиран под Creative Commons лиценз 3.0 Attribution Non-Commercial No Derivatives и всяко разпространение може да става без нарушаване на целостта на текста, само за некомерсиални цели и с изричното посочване на авторите.

Обсерватория по икономика на културата

Закон за културното наследство – възможности за развитие на пазар?

От двадесет години насам българското културно наследство съществува в условията на пазарна икономика. Новоприетият Закон за културното наследство бе обект на обществено недоволство от страна на различни професионални и социални групи - този закон, както всеки друг закон е компромис между разнопосочни интереси. Към закона могат да бъдат отправени някои основателни критики, но едно нещо обаче остава безспорно - до приемането на закона, културното наследство в България функционираше в условията на правна рамка от епохата на социализма. С този закон културното наследство бе въведено в правна рамка характерна за пазарната икономика.

Законодателят е формулирал създаването на единна държавна стратегия за опазване и развитие на културното наследство. Много важно условие обаче е създаването на стратегия за културното наследство да бъде част от дългоочакваната Национална стратегия за развитие на българската култура. Само при наличието на това условие, предложените в различните части на закона икономически практики при разглеждането на движимо и недвижимо материално и нематериално културно наследство могат да бъдат обединени в единен пазарен регулаторен механизъм и да бъде изградена връзката между културното наследство и пазара.

В закона материалното /движимото и недвижимо/ културно наследство е подложено на пазарна регулация. При недвижимото материално културно наследство е направен опит да бъде разрешен проблемът с непропорционално високия процент недвижими културни ценности, държавна и общинска собственост. Предложеното решение е тези обекти да бъдат концесионирани с оглед на по-голямо оптимизиране на финансовите ресурси и привличането на нови капитали.

Извън възможността за концесии остават недвижимите културни ценности с категория световно значение, археологически резервати и тези, които са религиозни храмове и по предназначението си са свързани с практическите нужди за

Обсерватория по икономиката на културата

извършване на обредни ритуали и богослужения. Недвижимите културни ценности с категория световно значение и археологическите резервати са обекти обаче с най-голям икономически потенциал. Изваждането им от пазара, възможността част от тях да бъдат предоставяни за концесия по усмотрение на изпълнителната власт и липсата на законово определение кой и при какви условия ще ги стопанисва, благоприятстват развитието на не особено прозрачни практики.

Най-развита и най-добре структурирана е пазарната регулация, която новият закон въвежда по отношение на движимите културни ценности. Вероятно това се дължи на желание за развитие на пазара на културни ценности и свързаните с тях културни продукти, но най-вече на стремежа да се води ефективна и ефикасна борба с иманярството, нелегалния пазар и трафика на културно наследство. Създадената система за идентификация, регистрация, търговия, колекционирание, износ, временен износ и връщане на незаконно изнесени движими културни ценности може да послужи за база на стабилен пазар на културни ценности. В съчетание с разрешените частни музеи и музеи със смесено участие и регламентирането на възпроизвеждането и разпространението на изображения на движимите културни ценности законът цели доближаването на България и в тази област до функциониращите пазарни системи от европейски тип. Същевременно в тази си част законът съдържа и известни антипазарни ограничения. Постановяването частните и смесените музеи да бъдат единствено юридически лица с нестопанска цел ограничава частично тяхната основна функция – да произвеждат и продават музейни продукти и услуги. До известна степен остават недоразвити в закона административни, застрахователни и финансови мерки подкрепящи мобилността на музейните колекции като една от основните форми за нарастване приходите на музеите и за развитие на европейския пазар на музейни услуги.

По отношение на нематериалното културно наследство са пропуснати регулаторни мерки по отношение на пазарното му функциониране. Това представлява частично разминаване със световната практика, в която традиционните занаяти винаги са били пазарно ориентирани, а социалните обичаи, обреди и празненства са основна туристическа атракция от няколко десетилетия насам.

Обсерватория по икономиката на културата

Археологическото наследство е частта от българското културно наследство с най-висок икономически потенциал развиващ по същество пазара на културното наследство. То е държавна собственост и има нужда от най-силна регулация. Вменяването на законово задължение на инвеститорите да извършват предварителни археологически проучвания на терените за строеж, дава възможност за значим приход на инвестиции в проучването на археологическото наследство. Едновременно с това обаче, законът не предвижда единното пазарно функциониране на това наследство. След разкриването на археологическите обекти не се предвижда тяхното управление чрез единна държавна политика. Управлението е разпределено между множество разнородни институции, без ефективен консултативен орган за тяхната координация. Централизирано планиране на теренните проучвания, при отчитане на перспективите за икономическо функциониране на обектите, както и създаване на правна рамка за непрекъсната грижа и устойчивото развитие на социализираните археологически обекти също не са достатъчно разработени.

Новият закон предвижда създаване на множеството регистри за всички видове културно наследство. Въпреки това няма предвидена система за събиране, анализ и разпределение на икономически релевантна информация по отношение на културното наследство. Отсъствието на такава информация прави невъзможно ефикасното планиране на държавно и общинско ниво, както и на нивото на отделния предприемач.

При сегашната правна рамка се очаква засилена активност в краткосрочен и средносрочен план в следните шест области, свързани с икономическата експлоатация на културното наследство:

1. Търговия с културни ценности

Търговията с движими културни ценности, разрешена от новия закон, поставя българската държава пред сериозен избор. Какъв модел на търговия да избере. Дали да насърчава създаването на големи публични и частни колекции, които да стимулират икономически активности базирани върху организирането на експозиции, търговия с реплики, сувенири, права за изображения, други продукти,

Обсерватория по икономиката на културата

или да развие пряката търговия с културни ценности, без значение от техния произход.

До момента практиката и основната статистика показва, че основната маса движими културни ценности се търгуват нелегално. По отношение на търговията с недвижимите културни ценности се забелязва, че тя по-скоро е третирана като търговия с недвижими имоти, а за нея отсъства събирането на специална статистика.

Опитът с търговията на съвременно изкуство и антикварят, която е сходна с описваната, е по-скоро положителен, въпреки че в тази посока също липсват статистически данни. Пазарът съществува, макар и затворен в рамките на националния пазар. Една от причините е липсата на професионален мениджмънт. С някои малки изключения, българското изкуство и антикварят не присъстват на европейския или световния пазар. Можем да очакваме, че същите проблеми ще се проявят и при осъществяването на пряка търговия с културни ценности.

2. Търговия с продукти, създадени на базата на културни ценности

2.1. Публично-частните партньорства – възможност за изграждане на нов модел за културна политика по отношение на културното наследство

Туризмът и културното наследство в аспекта им за децентрализация в културния сектор

Връзката между туризма и културното наследство в най-голяма степен допринася за децентрализация от централно към местно ниво. Факт е, че общините, които са туристически дестинации не изпитват финансови затруднения да администрат разходите за култура. Културните дейности на местно ниво, особено културното наследство, са фактор за стимулиране на местното предприемачество и увеличаване на инвестициите.

Туристическата индустрия на България се базира, основно на два типа атракции, базирани на културно наследство. Недвижими културни ценности – оформени малко или повече като музеи на открито – Калиакра, Царевец, Аладжа

Обсерватория по икономиката на културата

манастир, Скалните църкви в Иваново и т. н. и музейни експозиции от движими културни ценности, организирани в сгради, също културна ценност.

Икономическото въздействие тук може да се измери по директен и индиректен начин.

- Първият се изразява в генерирането на приходи и увеличаване на заетостта.
- Индиректният начин се изразява чрез културния туризъм (изразходвани средства за хотели, транспорт, ресторанти и др.).

Остава въпросът, как да бъдат обхванати и измерени чрез въвеждането на индикатори съответстващи на директния и индиректен обхват?

2.1.1. Концесии на недвижимо културно наследство.

Новият Закон за културното наследство е стъпка по посока на стимулиране на относителна децентрализация, чрез предвидената възможност за публично-частно партньорство. Това може да бъде реализирано посредством отдаване на недвижимо културно наследство от национално и регионално значение на концесия. До този момент в българската практика няма пряк опит в концесионирането на недвижими културни ценности. Подобна, но не и идентична, е практиката за отдаване на археологически и други недвижими културни ценности за управление на национални, регионални и общински музеи. В досегашната практика основните инвестиции по реставрацията, консервацията и социализацията се извършват от държавата. Текущото инвестиране в поддръжка и инфраструктура не е планово, а спорадично. Съществуващата финансова система при експлоатацията на обекта не стимулира музеите, които управляват обектите, да реализират приходи – те се насочват към Републиканския бюджет или общинските бюджети. Както беше показано по-горе в текста, заплатите на музейните работници са най-ниски от всички заплати в сектора „Култура“./вж.таблица 2/. Това е един от най-сериозните проблеми, по който трябва да се търси решение.

Тенденцията към изграждането на модел на културна политика основан на публично-частното партньорство обуславя диверсифицирането на източниците на

Обсерватория по икономиката на културата

финансиране, децентрализиране на управлението на дейностите свързани с културното наследство. Обнадеждаваща тенденция в тази посока е стопанисването на крепостните съоръжения от османския период в Русе и Силистра, което се осъществява изцяло с частни капитали и се ръководи от частен мениджмънт без смяна на собствеността.

2.2. Производство и търговия на копия и сувенири.

Тази икономическа дейност е свързана с туристопотока, но може да бъде развивана и самостоятелно и извън туристическия сезон. Особено важна тук е възможността за стимулиране на търговия чрез интернет. Произвежданите до момента търговски копия на културни ценности покриват на практика най-ниската ценова категория и не са достатъчни да задоволят дори търсенето в момента. Копия от средна и висока категория се изработват само по поръчка, в единични екземпляри и са на високи, неконкурентни цени. Държавната регулация при изработката на копия е слаба, незаконните производители на практика не се наказват. Това накърнява правата на собствениците и ги лишава от полагаемият им законов приход. В условията на не добре регулирана среда и при липса на финансов стимул – приходите не достигат до тях, а музеите, които стопанисват движими културни ценности - държавна и общинска собственост, не са мотивирани да изработват и разпространяват копия.

2.3. Търговия с права за възпроизвеждане.

Тази дейност е допълнително усложнена поради необходимостта да бъде регулирана и от законодателството, свързано с авторското право. Липсата на регулация и честите нарушения, които остават безнаказани до момента не подпомагат този тип икономическа активност.

2.4. Мобилност на колекциите – експониране извън България.

Наемането на движими културни ценности с цел експониране, носи значителни приходи както на наемодателя, така и на наемателя. Цялостният процес по това наемане носи името „Мобилност на музейните колекции” и е политика на редица

Обсерватория по икономиката на културата

европейски институции, както и на страните в ЕС. В България най-високи приходи от износ на изложби реализира Министерството на културата. То разпределя прихода между участващите в изложбата музеи, като на практика е налице неспазване на ЗЗРК за отделяне на част от приходите от изложби към Национален фонд "Култура"¹. По данни на Министерство на културата за периода 2004-2009г. за шест изложби са постъпили 2 334 939лв. Средства от тези изложби във връзка с изпълнението на ЗЗРК чл. 31, а именно, 10% от получената сума или 233 493 не са постъпили по сметките на Национален фонд "Култура" за посочения период. Износът на изложби, осъществяван от музеите и частните лица има по-скоро рекламен характер и не носи особено големи приходи на износителя - българската страна. За периода 2005-2008г. са организирани 54 изложби от различни музеи и галерии, като 9 от тях са в страни извън Европейския съюз. Вносът на атрактивни изложби с ценни експонати в България увеличава приходите на институцията домакин. До момента, особено скъпите европейски изложби, не могат да посещават България заради високите цени на наемите. Друга пречка пред това наемане е ниското ниво на сигурност в българските музеи, което води до необходимостта на сключване на високи застраховки. Българската държава не предлага никой от препоръчаните от европейската практика финансови механизми за намаляване на цените на внесените изложби – държавните гаранции, само-застраховане и др. Препятствие пред успешния внос/износ на изложби е и липсата на професионален музеен мениджмънт, непознаване на пазара и неспособност да бъдат сключвани атрактивни договори.

Нова тенденция тук е, процесът на регистрация на частните колекционери. Тяхното желание да експонират колекциите си би разширило и динамизирало предлагането на културни ценности за експониране. Очаква се частните музеи също да увеличат значително способността на българските музеи да приемат и отдават под наем изложби на конкурентни цени.

¹ ЗЗРК, чл. 31. (1)т.8 - Средствата по фонда се набират от: десет на сто от договорената цена за наема на експонати - движими паметници на културата, собственост на държавата, включени в изложби извън страната.

Обсерватория по икономиката на културата

ОТ ГОРЕИЗЛОЖЕНОТО В ДВЕТЕ ЧАСТИ НА ПРЕДЛОЖЕНИЯТ ТЕКСТ БИХМЕ МОГЛИ ДА ОФОРМИМ СЛЕДНИТЕ ОСНОВНИ ГРУПИ ВЪПРОСИ:

- Може ли културното наследство да оцелее на свободния пазар - коя част от него и под каква форма? Какви ще са характеристиките на този пазар и съответно ролята на държавата, общините и бизнеса?
- Какво е оптималното съотношение на централизация/децентрализация при разходване на публични средства за културно наследство?
- Какви програми и допълнителни източници на финансиране, би могла да използва България, за целите на културното наследство, като пълноправен член на Европейския съюз?
- Какви са възможностите на културното наследство за стимулиране на регионалното икономическо развитие - какви публични политики в тази посока са оптимални?
- Каква оптимизация се предвижда по отношение на информационното осигуряване чрез набиране на статистическа база данни в областта на културното наследство/материално- движимо и недвижимо и нематериално/?
- Какви са възможностите за увеличаване на средното брутно възнаграждение за сектора?
- Предвижда ли се актуализиране на годишната сума за творчески субсии с оглед не благоприятните инфлационни влияния през последните близо 10 години?
- Какви мерки ще бъдат предприети за изглаждане на несъвършенствата в новия Закон за културното наследство и по конкретно - областите отбелязани в текста и свързани с икономическата експлоатация на културното наследство. Предвижда ли се създаване на стратегия за културно наследство успоредно или след създаването на Национална културна стратегия?

Обсерватория по икономиката на културата

- Предвижда ли се спазване на ЗЗРК в чл. 31(1) & 10% от приходите от изложби да постъпват по сметката на Национален фонд 'Култура' ?

Този анализ е лицензиран под Creative Commons лиценз 3.0 Attribution Non-Commercial No Derivatives и всяко разпространение може да става без нарушаване на целостта на текста, само за некомерсиални цели и с изричното посочване на авторите.